

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME KONUSUNDA GÖRÜŞLER

Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Dergisi Yayınlar Dairesi Başkanlığı öğretmen yetiştirmeye ilgili dört konuda ilgilenenlerin ne düşündüğünü öğrenmek istemiştir. Daire Başkanlığının sorulan ve bu sorulara verilen kısa yanıtlar aşağıda verilmektedir:

Soru 1. Türkiye'de öğretmen eğitimi ve istihdamında günümüze kadar yaşanan değişimlerden bir bölümü nasıl değerlendirilebilir?

Yanıt 1. 1848 yılında başlayan ve 150 yıla ulaşan öğretmen eğitimi tarihimizde, kimi olumlu ve olumsuz yönler bulunmaktadır. Öğretmen eğitiminde yaşanan olumlu yönler şöyle özetlenebilir:

- Öğretmen eğitiminde yapılan değişikliklerde, genelde daha önceki deneyimlerden esinlenilmiş ve sistem günün koşullarına göre düzenlenmiştir.
- Öğretmen eğitimi, ülke gereksinimlerine göre yürütülmüştür.
- Köylünün kalkınmasına yardımcı, olacak ilkökul öğretmeni yetiştirmek üzere Köy Enstitüleri kurulmuştur. Bu model UNESCO tarafından pek çok ülkeye de önerilmiştir.
- 1970'lere değin öğretmen adaylarının seçimi sağlıklı bir biçimde yapılmıştır.
- Öğretmen yetiştirme sistemi, geçmişte, başarılı yoksul çocukları sisteme kazandırmıştır.
- Öğretmen okullarında, genellikle, Cumhuriyete bağlı öğretmenler yetiştirilmiştir.

- Öğretmen adaylarına, hizmet ülküsü, vatan sevgisi, görev ve sorumluluk duygusu gibi değerler kazandırılmış, öğretmenlik mesleği sevdendirilmiştir.
- Öğretmen yetiştirecek eğiticiler doğru ve sağlıklı bir biçimde seçilip eğitilmiştir. Üç yıl ilkokul öğretmenliği yapanlar, Eğitim Enstitüsü sınavını kazanıp, o günlerdeki adıyla pedagoji bölümünde öğrenim gördükten sonra, öğretmen okullarına gönderilmişlerdir.
- Öğretmen yetiştiren kurumların genellikle yatılı olması, öğretmenlik ülküsünü kazandırma çabasında etkin bir biçimde kullanılmıştır,
- Öğretmen okulundan mezun olanların hemen atanıp harcırah alarak göreve gitmeleri, mesleğin sevilmesini ve mesleğe saygı duyulmasını artıran etkenler olmuştur.
- Öğretmen yetiştirme işinin üniversitede eğitim fakültelerine devredilmesi de tarihsel süreç içinde, özellikle de sistemin 1970'lerde bozulup onarılmaz duruma gelmesi nedeniyle, kaçınılmaz ve gerekli bir değişim niteliğindedir.
- Öğretmen eğitimine fakültelerde devam edilmesi, alanın bilimselleşmesine yol açmıştır.
- Tarihsel süreçte, öğretmen eğitiminin süresi giderek artmıştır.

Yaşanan olumsuzluklar ise şöyle sıralanabilir;

- Köy Enstitülerinin kapanması, yaparak öğrenen, okumaya ve öğrenmeye meraklı, öğretmenliğini de sürekli olarak çocuklara, yetişkinlere ve çevresine yararlı bir biçimde sürdüren öğretmen tipini yok ettiği gibi 1950'lerin sonunda bitirilebilecek olan ilköğretim sorununun 21. Yüzyıla taşınmasına neden olmuştur.

- Öğretmenler, bir toplumun geleceğini hazırlayan kimselerdir. Geçmişte, öğretmenler Cumhuriyetin ve devrimlerin yılmaz Savunucusu olarak eğitilirken, bu düzen 1960 sonlarında ve 1970'lerde bozulmaya başlamıştır.
- 1970'lerde bozulan öğretmen yetiştirme düzeni sonunda, bu meslek, demokratik laik sistemi dinamitlemek isteyenlere açılmıştır; ülkenin, laiklik, demokratiklik ve ulusal birlik sorunlarıyla çalkanır hale getirilmesi kolaylaşmıştır.
- Son bir kaç yılda on binlerce üniversite mezununun öğretmen olarak alınması, Bakanlığın görevini yapmadığının bir göstergesidir.
- Eğitim fakültelerine. Bakanlık, üniversiteler ve YÖK yeterince sahip çıkmamıştır.
- Eğitim fakültelerine alınacak öğretim elemanlarında ilk ya da ortaöğretim okullarında öğretmenlik yapma koşulu olmaması; Bakanlığın fakültelerle sıkı bir işbirliğine girmemesi; öğretmenlik stajı süresine ve niteliğine önem verilmemesi; öğretmen eğitiminin okul programlarıyla ilişkisinin giderek azalması; geçmişte yararı görülen olumlu uygulamaların fakülte sistemine yansıtılmaması; öğretmenliği sevdirecek herhangi bir çalışmanın yapılmaması, eğitim fakültelerini başarısızlık suçlamasıyla karşı karşıya getirmiştir.
- Liselere branş öğretmeni yetiştirme arayışları içinde, konunun ne Türkiye'yi ne de okulları tanımayan yerli ve yabancı uzmanların (!) eline bırakılması, deneyimi ve birikimi olan fakültelerin görüşlerinden yararlanamaması sonucu, eğitimcileri, branş öğretmeni yetiştirmede ülke gerçeklerinden kopuk bir modelle ve bunun sisteme dayatılmasıyla karşı karşıya bırakmıştır.

- Eğitim fakültelerinden öğretmen olarak mezun olanlara, 1980'lerde sınav uygulayarak, öğretmen olur/ olmaz denmesi aymazlığında bulunulmuştur.
- Öğretmenin hizmetiçi eğitimine genelde önem verilmemiştir. 1980'lerde başlayan ve öğretmenlerin ön lisans ya da lisans tamamlamalarına yönelik (Açıköğretim Fakültesi işbirliği ile yürütülen) programlar, kademe ve derece ilerlemesinde yararlı olmuşsa da, öğretmenin bilgi, beceri ve genel kültürünü artırmada o kadar başarılı olamamıştır.
- Öğretmenlik formasyonuna ve genel kültür boyutuna verilen önem giderek azalmıştır.
- Bakanlık, Rehberlik dersi ile Eğitim Yönetimi dersinin öğretmenlik formasyonu dersleri içine alınması önerilerine uzun yıllar karşı çıkmıştır.
- Bakanlık, eğitsel konulara eğitsel kaygılar yerine, siyasal kaygılarla yaklaşmıştır.
- Üniversiteler, eğitim fakültelerini kolayca benimsememiştir.
- Eğitim fakülteleri de kendi aralarında etkili bir işbirliği ve iletişim ağı oluşturamamıştır.

Soru 2. Ülkemiz öğretmen eğitimi sisteminin ilkeleri, sorunları ve çözümleri nelerdir?

Yanıt 2. Öğretmen eğitimi sisteminin ilkeleri. Bu ilkeler, Anayasa'da ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan ilkelerden bağımsız değildir. Bu ilkeler, ulusal olduğu kadar 21. inci yüzyılda bilgi çağına, öğrenme çağına giren dünyanın evrensel değerlerine de paraleldir. Türkiye, "demokratik, laik ve sosyal bir

hukuk devletidir" (Anayasa m. 2); Anayasanın başlangıcına göre "din duygularının devlet işlerine ve politikaya kesinlikle kanştırılamayacağı" bir ülkedir. Öğretmen eğitimi sisteminin temel ilkelerinin başında bu ilkeler olacaktır. 1739 sayılı yasada genellik ve eşitlik, laiklik, bilimsellik, planlılık ve karma eğitim gibi 15 temel ilke yer almaktadır. Bu ilkeler de, doğal olarak öğretmen yetiştirme konusunun temel ilkeleridir. Öğretmenlik, eğitim-öğretim sürecinin yer aldığı insancıl ilişkilerle yürütülen bir meslektir. Yukarıda değinilen ilkeler yanında, insan sevgisi, toplum sevgisi, ulus sevgisi ve tüm insanlığı sevmek; genel kültür; Türkçe kullanımı; yaşam boyu öğrenme; görev ve sorumluluk bilinci gibi ilkeler de yer almalıdır.

Öğretmen eğitimi sisteminin sorunları. Sorunlar birkaç noktada özetlenebilir.

- Öğretmen adayları, ilk ve ortaöğretimde, yasalarda yer alan demokratik, laik ve bilimsel ilkeler doğrultusunda yetiştiğinden memnundur.
- Eğitim fakültelerine kaynak sağlayacağı düşünülen öğretmen liseleri de gençleri temel ilkeler doğrultusunda yetiştirememektedir. Bu liselerden mezun olanlar, genelde öğretmenliği ideal bir meslek olarak görmemektedir (R. Okçabol ve F. Gök'ün Eğitim Sen'in desteğiyle yaptıkları "Öğretmen Profili Araştırması"). Bu liselerde, basına yansıyan haberlere göre, demokratiklik ve laiklik karşıtı uygulamalar olmaktadır.
- Eğitim fakültelerine alınacak öğrenci ÖSYS ile belirlendiğinden, öğrenci seçiminde, lise bilgisi dışında başka niteliklerin aranması söz konusu olamamaktadır.
- Öğretmen yetiştirecek kadrolar, genellikle ilk ya da ortaöğretim kurumlarında bir deneyimleri olmayan kişiler olduklarından, öğretmen adaylarına öğretmenlik sevgisini, ülküsünü ve sorumluluğunu kazandırmakta güçlük çekmektedir.

- Öğretim kadrosunun önemli bir bölümü "öğretmenlik formasyonu" almamış kimseler olduklarından, öğretmenlik becerisini kazandırmada da yetersiz kalmaktadır.
- Üniversiteler ve fakülteler de, yapısal nedenlerle, öğretmen adaylarına ve diğer öğrencilere laik ve demokratik değerler, okuma ve araştırma alışkanlığı,,,, kazandıramamaktadır.
- Bakanlık, okullar, eğitim fakülteleri ve öğretmen adayları, okullarda yapılması gereken "staj" konusuna yeterince önem vermemektedir.
- Öğretmen adayı, öğretmenlik, eğitim, görev, sorumluluk, amaç, yöntem gibi temel kavramlardan ya habersizdir ya da bu kavramlara yeterince hakim değildir; öğretmeyi öğrenememektedir; öğretmenliği sevememektedir; genellikle öğretmenliği, marangozluk, mühendislik gibi bir iş olarak algılamakta, mesleğin insan-toplum-yaşam boyutundan habersiz görünmektedir.
- Eğitim Bilimleri Bölümleri, eğitim fakültesi yapısı içinde en temel bir birim olmasına karşın; bu bölümlerin yeterince gelişmesi, dekanların, rektörlerin, YÖK'Un ve Bakanlığın tutumları nedeniyle bir bakıma engellenmiştir. Öğretmenlik formasyonu derslerinin 100-150 kişilik sınıflarda verilmesi, bölümlerin eleman açısından sayıca gelişmemelerinin sonucudur.

Çözüm önerileri. Çözümün temeli, örgün eğitimde ve de doğal olarak eğitim fakültelerinde de sorgulayabilen, tartışabilen, eleştiren, düşünen, araştıran öğrenci yetiştirilmesidir. Bu, Bakanından okul yönetimine ve öğretmene kadar herkesin demokratik laik ve bilimsel eğitime inanmış kimseler olmasıyla gerçekleşir. İstenen nitelikte öğretmen yetiştirme, o nitelikteki kadrolarla gerçekleştirilir. Çözüm önerileri Bakanlığın topladığı şuraların kararlarında vardır. Sorun, çözüm önerilerinin eksikliği değil; akılcı, gerçekçi ve çağdaş

önerilerin Bakanlıkça uygulanmamasıdır; YÖK'ün 6 Kasım tarihli yazıyla eğitim fakültelerine empoze ettiği branş öğretmenini yetiştirme modeline. Bakanlığın sıcak bakmasıdır. Çözümün anahtarı, gerçekçi olabilmekte gizlidir; demokratik, laik ve bilimsel arayışlardadır; YÖK modeline hayır demekle başlar.

Soru 3. İyi bir öğretmenin nitelikleri nelerdir? Bu niteliklerin kazandırılması ve sürdürülmesi nasıl sağlanır?

Yanıt 3. İyi bir öğretmenin nitelikleri. İyi öğretmen olmanın bir boyutu ulusallıktır ve yukarıdaki 2. soruda yer alan ilkeleri benimsemiş ve onlara gönülden bağlı olmayı gerektirir. İyi öğretmen olmanın ikinci boyutu evrenselliğidir, toplum ve ülke sevgisi yanında, insan sevgisini, barışçıl olmayı, laik ve demokratikliği, yaşam boyu öğrenmeyi gerektirir.

İyi öğretmen, insanlarla kolayca iletişim kurabilir; gerektiğinde öğrencinin sırdaşı, arkadaşı, danışmanı olur; genel kültür sahibidir; öğrencilere, okumasıyla, konuşmasıyla, güzel sanatlara duyduğu ilgiyle, demokratik anlayış ve tavırlarıyla,... örnek olur; öğrenmeyi sürdüren, görev ve sorumluluklarını bilen; öğrencinin ruhsal davranışlarını anlayıp çözümleyebilen bir kimsedir.

İyi bir öğretmen,

- eğitimin felsefesini, amacını, işlevini ve eğitim biliminin gelişimini bilmelidir,
- kendini, toplumu, dünyayı ve çağı iyi tanıyabilmelidir,
- demokratik, laik ve bilimselliğini yaşamına yansıtabilmelidir,
- toplumsal kalkınma, çevre koruma, insan hakları gibi konularda bilinçli ve duyarlı olmalıdır,

- örgütlü olarak ve demokratik katılım yoluyla hakkını arayıp koruyabilmelidir,
- genel kültürü, alan bilgisi ve öğretme becerisi üst düzeyde olmalıdır,
- kendini, okuyarak, öğrenerek, ilgi alanlarını çeşitlendirerek, sürekli geliştirmelidir,
- düşünen, araştıran bir kimse olarak, bu değerleri öğrencilere kazandırabilmelidir,
- eleştirilere açık olmalıdır,
- öğretmenliği bir sanat olarak algılayıp uygulayabilmelidir,
- beden ve ruh sağlığına, giyim ve kuşamına özen gösteren; dürüst, duyarlı, sabırlı, alçak gönüllü, güler yüzlü ve açık sözlü bir kimse olmalıdır.

Bu Niteliklerin Kazandırılması. Bu nitelikler, bu nitelikleri benimsemiş kadrolarla ve öğretmenlerle; bu nitelikleri sorgulayan, tartışan geliştirebilen eğitim öğretim süreciyle; ezbere son vermayla; çocukların tüm yönleriyle gelişmelerine olanak sağlamayla, onları okumaya, araştırmaya ve öğrenmeye yönlendirecek, demokratik, laik ve bilimsel içerikteki okul içi ve okul dışı etkinliklerle kazandırılır.

Soru 4. Çağı yakalamak isteyen toplumumuzda öğretmenin rolü ne olmalıdır?

Yanıt 4. Toplumumuzda Öğretmenin Rolü. Öğretmenin rolü, hangi çağı yakalamak istediğimizle ilgilidir. Amaç, demokratik yaşam biçiminin kabul gördüğü, insan haklarına saygılı, öğrenme çağı ya da bilgi çağı olarak adlandırılan ve giderek küreselleşip birbirine yaklaşan insanların yaşayacağı 21. yüzyılı yakalamaksa; öğretmenin

rolü, çocuğu ve yetişkini bu doğrultuda eğitmek, toplumu yüzyıllar öncesindeki inançlara göre yaşatmaya çalışan öğretimden/eğitimden kaçınmaktır. 21 'inci Yüzyıla (çağa) dönük eğitim sisteminin genelde bireysel, toplumsal ve evrensel olmak üzere Uç boyutu vardır. Eğitim, bireyin gizil gücünü ortaya çıkartmasına ve yeteneklerini en üst noktaya kadar geliştirmesine yardımcı olur; toplumun barış ve birlik içinde insanca yaşaması, yaşam koşullarını geliştirmesi için gerekli insanı yetiştirir; insanları, yerel ve ulusal kültürlerini, 'evrensel değerlerin etkileşimi içinde koruyup geliştirecek biçimde yetiştirir. Bu nedenle öğretmenin rolü, kişinin kendisini bulmasına, kendisini gerçekleştirmesine yardımcı olmak; kişinin toplumsal ve evrensel değerler doğrultusunda düşünerek, sorarak, araştırarak eleştirerek, tartışarak yaşam boyu öğrenmesini kolaylaştıracak ortamları hazırlamak ve çocuklara demokratiklik, laiklik ve bilimsellik gibi çağdaş değerleri kazandırmaktır.

20 Mart 1998